

УДК 334.02

JEL Classification: G31, M40, O23, O31

*Силенко О.М.,
ст. викладач кафедри обліку і оподаткування,
Терьошина О.В.,
Запорізький національний технічний університет*

ГЕНЕРУВАННЯ ВЛАСНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Результативність реформ в Україні, пов'язаних із модернізаційними перетвореннями, насамперед, обумовлюється можливістю забезпечення їх відповідними інвестиційними ресурсами. Неухильне нарощування обсягів інвестування економіки, покращання його структури, формування сприятливого інвестиційного клімату в країні є обов'язковими передумовами модернізаційних перетворень. Сталість позитивних тенденцій в економіці залежить від того, наскільки економічна система забезпечує первинне генерування інвестиційних ресурсів в інноваційний розвиток підприємств та забезпечення їх конкурентоспроможності [2, с. 111]. Можливості інноваційного

розвитку підприємств формуються за рахунок накопичення власних інвестиційних ресурсів, залучення кредитних ресурсів, залучення прямих іноземних інвестицій, отримання державної підтримки для реалізації інноваційних проектів тощо. При цьому саме генерування власних інвестиційних ресурсів є найстабільнішим джерелом і передумовою інноваційного розвитку підприємств [8].

У контексті формування власних інвестиційних ресурсів підприємств важливого значення набуває амортизація. Амортизація, згідно П(С)БО 7 «Основні засоби», є систематичним розподілом вартості необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [7].

Відмінною рисою амортизації, як джерела фінансування оновлення матеріально-технічної бази підприємств та їх інноваційного розвитку, вважається її «незалежність», оскільки:

- амортизація не обтяжена податками та відсотками, що суттєво впливає на вартість власного капіталу, складовою якого вона є;
- амортизація не залежить від кон'юнктурних змін в економіці;
- цільовим призначення амортизації є оновлення матеріально-технічної бази підприємств та їх інноваційного розвитку.

Проте більш детальний аналіз визначення поняття «амортизації» дає підстави для сумніву щодо її «незалежності», оскільки амортизація насамперед визначається строком корисного використання об'єктів основних засобів (далі – ОЗ) підприємства.

Питання визначення строку корисного використання об'єктів ОЗ безспірно не нове, проте одностайної думки щодо методики його визначення до тепер не сформовано, що саме і актуалізує потребу в подальшому його дослідженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що проблема визначення терміну корисного використання основних засобів полягає не стільки в чисто технічному способі його визначення, скільки в науковій (економічній) обґрунтованості ефективності амортизації як джерела фінансування оновлення матеріально-технічної бази підприємств та його інноваційного розвитку. Розробці науково-методичних засад амортизації основних засобів присвячені роботи багатьох вчених-економістів: З. Н. Борисенко, В. О. Вишневського, Н. Г. Виговської, Т. М. Власюка, В. І. Гринчуцького, В. Є. Козака, М. І. Крупки, О. Є. Кузьміна, Н. М. Левченко, О. О. Орлова, Ю. М. Стадницького та ін. Проте питання амортизації в переважній більшості зводяться лише до вибору тих чи інших методів нарахування. Водночас, питання щодо оптимізації строку корисного використання ОЗ в умовах неоеіндустріального розвитку економіки та його впливу на ефективність амортизації (як складовою власних фінансових ресурсів) залишаються до тепер поза увагою науковців, а тому потребують на уточнення і подальше вивчення.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз впливу строку корисного використання об'єктів господарської діяльності на генерування власних інвестиційних ресурсів фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. З економічної точки зору амортизація має визначну роль у процесі відтворення основного капіталу, який охоплює стадії виробництва, обміну та відтворення засобів праці. На етапі виробництва відбувається перетворення вартості необоротних активів в оборотні, а сума амортизації стає складовою собівартості готової продукції. В процесі обміну перенесена вартість таких активів у сумі амортизації через ціну продукції компенсується виручкою від реалізації продукції. Саме в цей момент амортизаційний фонд набуває реального змісту, тобто підприємство отримує кошти, які нагромаджуються та акумулюються як власні інвестиційні ресурси. По закінченню економічно обґрунтованого використання об'єктів ОЗ кошти амортизаційного фонду беруть участь в процесі їх відтворення, а отже, трансформуються у необоротні активи.

Тож, виходячи з даної концепції, амортизацію слід розглядати як процес послідовного перенесення вартості засобів праці, авансованої в їх придбання та в міру їх зношення на вироблену продукцію з метою формування грошового фонду для подальшого їх відтворення. Це означає, що в економічному аспекті кінцевою метою нарахування амортизації є нагромадження фінансових ресурсів для забезпечення своєчасного відтворення використаних у виробничо-господарській діяльності засобів праці [5].

Згідно П(С)БО 7 «Основні засоби» [7] та МСБО 16 «Основні засоби» [6], розрахунок амортизації проводиться залежно від строку корисного використання (експлуатації) об'єкта амортизації – очікуваного періоду часу, протягом якого основні засоби будуть використовуватися підприємством або з їх використанням буде виготовлено (виконано) очікуваний підприємством обсяг продукції (робіт, послуг).

Максимально допустимі строки корисного використання (експлуатації) об'єкта амортизації визначено п. 138.3.3 ПКУ [10], мінімально допустимі – рекомендовано використовувати з урахуванням наступного:

- у разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку менше, ніж мінімально допустимі строки амортизації основних засобів та інших необоротних активів, то для розрахунку амортизації використовуються строки, встановлені цим підпунктом;

– у разі коли строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів в бухгалтерському обліку дорівнюють або є більшими, ніж ті, що встановлені цим підпунктом, то для розрахунку амортизації використовуються строки корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів, встановлені в бухгалтерському обліку [10].

Практика свідчить, що строк корисного використання об'єкта амортизації супроводжується лише суб'єктивними оцінками. Ні податкове, ні бухгалтерське законодавство не містить алгоритмів визначення цього строку. А отже, визначення строку корисного використання об'єкта залишається прерогативою виключно підприємства. І це є об'єктивним, адже той самий об'єкт основних засобів може на різних підприємствах мати різний строк корисного використання, що може бути пояснено різним набором факторів, які враховуватиме підприємство при його розрахунках [4, с. 97].

Згідно п. 23 П(С)БО 7, основними факторами впливу, які варто враховувати при визначенні строку корисного використання (експлуатації), визнано: очікуване використання об'єкта підприємством з урахуванням його потужності або продуктивності; передбачуваний фізичний та моральний знос; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єктів та ін. [7].

Методика ж встановлення строку корисного використання в П(С)БО 7 не розглядається, що стало причиною дискусії практиків щодо варіантів його визначення. Зокрема, перший варіант визначення очікуваного терміну корисного використання, який розглядається практиками, ґрунтується на накопиченому досвіді підприємства при експлуатації подібних активів.

Другий варіант ґрунтується на визначенні терміну корисного використання згідно з технічними документами, що додаються до придбаного об'єкта основних засобів (якщо такі дані в них містяться). Однак і цей варіант не є ідеальним, оскільки він не враховує специфіку експлуатації одного і того ж об'єкта в різних умовах.

Третій варіант ґрунтується на визначенні терміну корисного використання з урахуванням галузевих особливостей шляхом розробки класифікатора із глибокою деталізацією об'єктів ОЗ [9].

Останній варіант ґрунтується на визначенні терміну корисного використання у відповідності до пункту 138.3.3 статті 138 ПКУ. Цей варіант здавалось би є найпростішим, однак, незважаючи на простоту, подібні терміни не можуть враховувати специфіку окремого об'єкта основних засобів, не кажучи вже про умови його використання і моральний знос. До того ж допустимі строки корисного використання основних засобів, зазначені у ПКУ, варто визнати скоріше не мінімальними, а середніми або навіть значними, оскільки враховують лише фізичний знос і упускають моральний, який в умовах бурхливого інноваційного розвитку стає все більшим [11, с. 98].

Тож приходимо до висновку, що фізично можливий термін служби об'єкта амортизації не може бути основою для визначення терміну корисного використання і, відповідно, норм амортизації. Він повинен визначатися, виходячи з економічно доцільного терміну служби, який може бути менше фізично можливого [3], але в будь-якому випадку не бути менше від мінімального допустимого строку, чітко регламентованого для кожної групи ОЗ п. 138.3.3 статті 138 ПКУ [10]. Отже, виходячи з вищевикладеного, строк корисного використання (експлуатації) об'єкта амортизації вважаємо за необхідне розглядати як економічно доцільний термін служби (використання) об'єкта амортизації.

В умовах розвитку неоіндустріальної економіки даний показник набуває особливого значення, оскільки об'єкти амортизації здебільшого втрачають свою економічну корисність саме з причини морального старіння. А отже, безспірно виникає потреба у моніторингу ринку активів аналогічного призначення. Однак такий тип прогнозу має тільки імовірний характер з точки зору часових факторів, тому дослідження ринку аналогічних товарів має бути періодичним та безперервним. Отримана таким чином інформація має використовуватись з метою своєчасного попередження необхідності здійснення інвестицій в активи підприємства, для чого важливе значення має вилучення частини своїх оборотних коштів з обороту та цілеспрямоване визначення напрямку їх витрачання, тобто перетворення цих коштів у фінансові ресурси суб'єкта господарювання. При цьому своєчасність виступає ключовим фактором, оскільки відхилення від оптимального часового терміну здійснення капіталовкладення у власну виробничу потужність може призвести до тимчасової недостатності коштів на придбання необоротних активів – як результат їх використання на інші потреби підприємства. В результаті інші учасники матимуть конкурентні переваги за рахунок придбання нових і більш ефективних необоротних активів, що може призвести до кризового становища підприємства у разі, якщо він не може оперативного реагувати на такі зміни. З іншого боку, передчасне придбання основних засобів призведе до необґрунтованого вивільнення з обороту коштів, що також оцінюється негативно [5].

У разі, якщо поліпшення, реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання основних засобів здійснюються за інноваційним проектом, вважаємо, що економічно доцільний термін служби (використання) об'єкта амортизації має визначатись з урахуванням терміну окупності проекту.

Тож, як бачимо, передбачити економічно доцільний термін служби (використання) об'єкта амортизації за умов розвитку неоіндустріальної економіки досить складно. Для розв'язання даної проблеми доцільно, на наш погляд, застосовувати алгоритм визначення та перегляду строку корисного використання об'єктів ОЗ у разі виявлення ознак збільшення їх корисності внаслідок реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання (рис. 1).

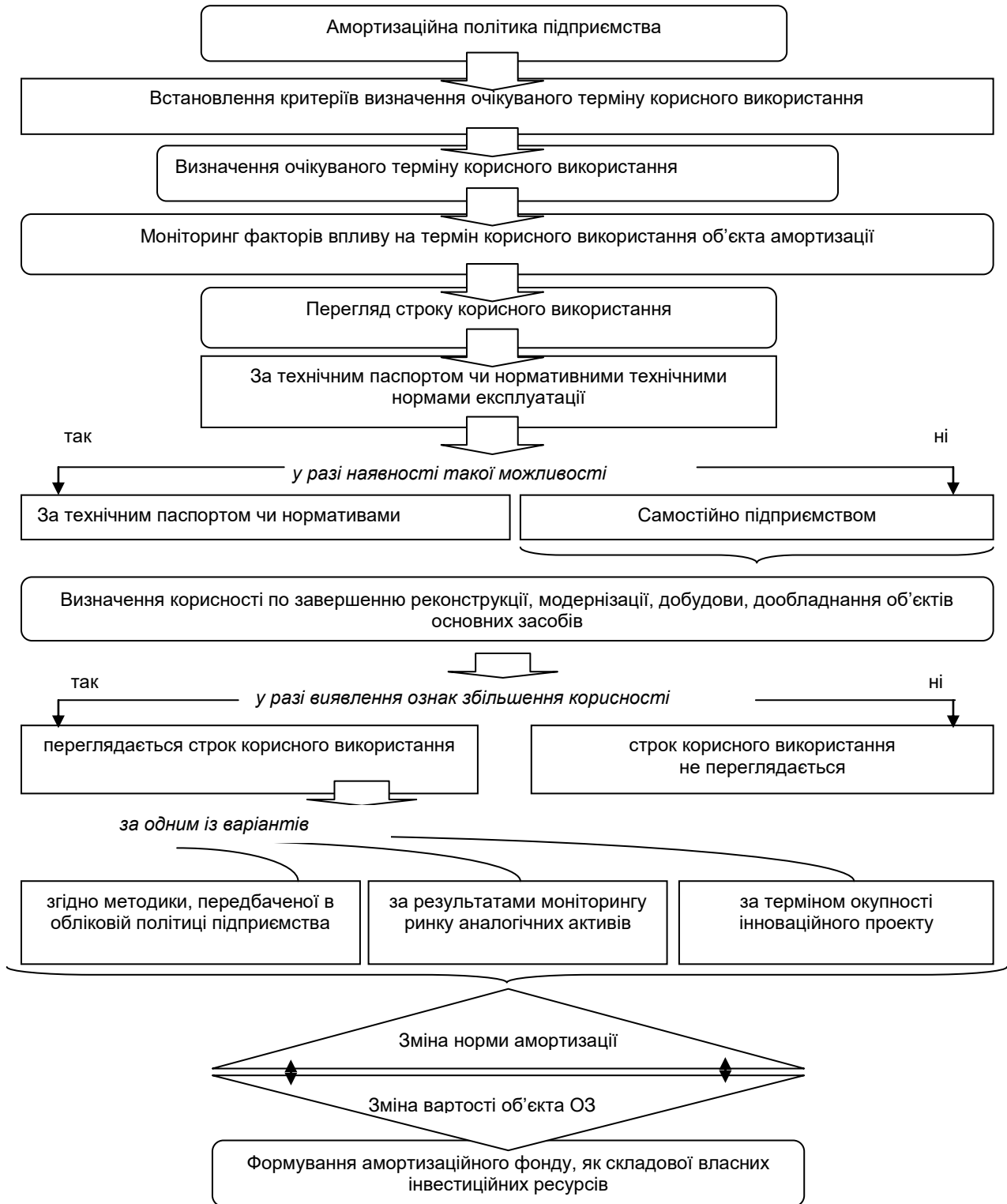

Рис. 1. Алгоритм визначення та перегляду строку корисного використання об'єктів ОЗ у разі виявлення ознак збільшення корисності внаслідок реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання

Джерело: власна розробка авторів

Оскільки строк корисного використання (експлуатації), відповідно до вимог п. 138 ПКУ [10], встановлюється наказом по підприємству, то зміни строку також має бути закріплені аналогічним чином.

Не поступається за своїм значенням і питання правильності визначення моменту, з якого амортизація має нараховуватись, виходячи зі скоригованого терміну корисного використання. Наразі

немає конкретної норми, що регулює з якого саме місяця підприємство повинно здійснити перерахунок амортизації в зв'язку з модернізацією основних засобів. Якщо ж спиратись на вимогу п. 14 П(С)БО 7, то виходить, що перерахунок амортизації здійснюється тоді, коли фактично були виконані всі роботи з поліпшення або модернізації основного засобу. А отже, в місяці, в якому було здійснено збільшення первісної вартості основних засобів, необхідно здійснити і перерахунок суми амортизації [1]. Водночас, враховуючи, що, відповідно до вимог того ж п. 14 П(С)БО 7, витрати, пов'язані з поліпшенням об'єктів основних засобів, збільшують їхню первісну вартість. Відповідно підсумкову (кінцеву) суму витрат, що підприємство здійснило на поліпшення об'єкта, можна визначити тільки після закінчення відповідних робіт. А отже, нарахування амортизації, виходячи із нового строку корисного використання, має проводитись у місяці, наступному за місяцем, в якому відбулась зміна такого строку [1].

Більш вірним, на наш погляд, починати нараховувати амортизацію на поліпшені (модернізовані) об'єкти основних засобів з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів введено в експлуатацію після реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання, тобто починаючи з місяця, коли об'єкт став придатним для корисного використання.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, за результатами проведеного дослідження встановлено, що у разі вибору підприємством стратегії інноваційного розвитку зі здійсненням реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання об'єктів основних засобів при визначенні норми амортизації доцільно за основу брати показник економічно доцільного терміну служби (використання) об'єкта амортизації, який має встановлюватись за одним з наступних варіантів: за методикою, передбаченою в обліковій політиці підприємства; за результатами моніторингу активного ринку; за показниками окупності інноваційного проекту. Нарахування амортизації основних засобів за новими параметрами – збільшеною первісною вартістю та новим строком корисного використання – має здійснюватись з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного використання. При цьому має амортизуватись залишкова вартість основного засобу, яка визначена як різниця між збільшеною первісною вартістю та вже накопиченою амортизацією на початок місяця, наступного за місяцем, в якому проведено дообладнання. Застосування на практиці поданих пропозицій сприятиме генеруванню власних інвестиційних ресурсів фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Бібліографічний список

1. Горбовцов С. Розрахунок амортизації після модернізації.
URL: <https://consulting.dtkr.ua/state/other/8901> (дата звернення: 10.02.2019).
2. Жаліло Я.А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія. Київ: НІСД, 2009. 178 с.
3. Козмірчук А. Корисність в економічній теорії та проблема її виміру. URL: https://kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section3/Kozmirchuk/ (дата звернення: 10.02.2019).
4. Левченко Н.М., Нікітченко М.В. Алгоритм визначення строку корисного використання основних засобів. *Сталий розвиток економіки: міжн. наук.-виробн. журнал*. 2016. № 4(33). С. 95-102.
5. Макарович В.К., Балог Ш.Ш. Амортизаційна політика як фактор досягнення конкурентоспроможності підприємства. URL: https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/.../Makarovich%20V_K_75_.pdf (дата звернення: 12.02.2019).
6. Основні засоби: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_014 (дата звернення: 12.02.2019).
7. Основні засоби: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0288-00> (дата звернення: 12.02.2019).
8. Павлюк А.П., Медведкова Н.С. Щодо особливостей та напрямів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств у післякризовий період: Аналітична записка. URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/> (дата звернення: 14.02.2019).
9. Платонова І.А. Проблеми обліку основних засобів в Україні. URL: <http://intkonf.org/platonova-ia-problemi-obliku-osnovnih-zasobiv-v-ukrayini/> (дата звернення: 14.02.2019).
10. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.02.2019).
11. Черкасов О.О. Особливості використання та відтворення основних засобів у сільському господарстві. *Держава та регіони*. 2015. № 5(86). С. 96-101.

References

1. Horbovtsov, S. "Calculation of depreciation after modernization", available at: <https://consulting.dtkr.ua/state/other/8901> (access date February 10, 2019).

2. Zhalilo, Ya.A. (2009), *Teoriia ta praktyka formuvannia efektyvnoi ekonomichnoi stratehii derzhavy* [Theory and practice of forming an effective economic strategy of the state], monograph, NISD, Kyiv, Ukraine, 178 p.
3. Kozmirchuk, A. "Utility in economic theory and the problem of its measurement", available at: https://kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section3/Kozmirchuk/ (access date February 10, 2019).
4. Levchenko, N.M. and Nikitchenko, M.V. (2016), "Algorithm for determining the useful life of fixed assets", *Stalyi rozvytok ekonomiky: mizhn. nauk.-vyrobn. zhurnal*, no. 4(33), pp. 95-102.
5. Makarovych, V.K. and Baloh, Sh.Sh. "Amortization policy as a factor for achieving the competitiveness of the enterprise", available at: https://dspace.uzhnu.edu.ua/.../Makarovich%20V_K_75_.pdf (access date February 12, 2019).
6. *Osnovni zasoby: Mizhnarodnyi standart bukhhalterskoho obliku 16* [Fixed assets: International accounting standard 16], available at: https://zakon.rada.gov.ua/go/929_014 (access date February 12, 2019).
7. *Osnovni zasoby: Polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 7* [Fixed assets: Regulation (standard) of accounting 7], available at: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/z0288-00> (access date February 12, 2019).
8. Pavliuk, A.P. and Miedviedkova, N.S. "Regarding features and directions of stimulating investment activity of enterprises in the post-crisis period: An analytical note", available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/1053/> (access date February 14, 2019).
9. Platonova, I.A. "Problems of accounting for fixed assets in Ukraine", available at: <http://intkonf.org/platonova-ia-problemi-obliku-osnovnih-zasobiv-v-ukrayini/> (access date February 14, 2019).
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2010), *Podatkovyi kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine dated 02.10.2010 no. 2755-VI], available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (access date February 12, 2019).
11. Cherkasov, O.O. (2015), "Features of use and reproduction of fixed assets in agriculture", *Derzhava ta rehiony*, no. 5(86), pp. 96-101.

Силенко О.М., Терьошина О.В. ГЕНЕРУВАННЯ ВЛАСНИХ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Мета. Аналіз впливу строку корисного використання об'єктів господарської діяльності на генерування власних інвестиційних ресурсів (зокрема, амортизації) фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Методика дослідження. Для досягнення визначеної мети використано наступні методи дослідження: теоретичного узагальнення та порівняння (як підґрунтя вивчення впливу строку корисного використання об'єктів господарської діяльності на генерування власних інвестиційних ресурсів (зокрема, амортизації) фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств); індукції та дедукції, групування та узагальнення, логічний метод (як основа доведення взаємозв'язку амортизаційної політики та строку корисного використання об'єктів необоротних активів підприємства); монографічний (при викладенні результатів дослідження).

Результати. Встановлено впливу строку корисного використання об'єктів господарської діяльності на генерування власних інвестиційних ресурсів фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємств, що дозволило розробити алгоритм визначення та зміни строку корисного використання об'єктів необоротних активів, модифікованих та модернізованих внаслідок інноваційного розвитку підприємства.

Наукова новизна. Розроблено алгоритм визначення та зміни строку корисного використання об'єктів необоротних активів, модифікованих та модернізованих внаслідок інноваційного розвитку підприємства, застосування якого на практиці сприятиме створенню умов більш повної реалізації відтворювальної функції амортизації та забезпеченню її ефективності.

Практична значущість. Основні положення даного дослідження можуть бути використані суб'єктами господарювання при визначенні чи зміні строку корисного використання об'єктів необоротних активів, модифікованих та модернізованих внаслідок інноваційного розвитку підприємства.

Ключові слова: амортизація, знос, амортизаційна політика, очікуваний термін корисного використання об'єктів необоротних активів.

Sylenko O.M., Teroshyna O.V. GENERATION OF OWN INVESTMENT RESOURCES OF FINANCIAL PROVISION OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

Purpose. The aim of the article is the analysis of the influence of the useful life of economic objects on the generation of their own investment resources (in particular, amortization) of financial support for innovative development of enterprises.

Methodology of research. The following research methods are used to achieve a certain goal: theoretical generalization and comparison (as the basis for studying the influence of the useful life of economic objects on the generation of own investment resources (in particular, amortization) of financial support for innovative development of enterprises); induction and deduction, grouping and generalization, logical method (as the basis for the correlation of amortization policy and the useful life of objects of non-current assets of the enterprise); monographic (when presenting the results of the study).

Findings. The influence of the useful life of objects of economic activity on the generation of own investment resources of financial support of innovative development of enterprises was established, which allowed to develop an

algorithm for determining and changing the useful life of objects of non-current assets, modified and upgraded as a result of innovative development of the enterprise.

Originality. An algorithm for determining and changing the useful life of non-current assets objects, modified and upgraded as a result of innovative development of the enterprise, application of which in practice will facilitate the creation of conditions for more complete realization of the reproduction function of depreciation and ensuring its efficiency, is developed.

Practical value. The main provisions of this study can be used by business entities when determining or changing the useful life of objects of non-current assets, modified and upgraded as a result of innovative development of the enterprise.

Key words: amortization, depreciation, amortization policy, expected useful life of objects of non-current assets.

Силенко О.М., Терёшина О.В. ГЕНЕРИРОВАНИЯ СОБСТВЕННЫХ ИНВЕСТИЦИОННЫХ РЕСУРСОВ ФИНАНСОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ

Цель. Анализ срока полезного использования объектов хозяйственной деятельности на генерирование собственных инвестиционных ресурсов (в частности, амортизации) финансового обеспечения инновационного развития предприятий.

Методика исследования. Для достижения поставленной цели использованы следующие методы исследования: теоретического обобщения и сравнения (как основа изучения влияния срока полезного использования объектов хозяйственной деятельности на генерирование собственных инвестиционных ресурсов (в частности, амортизации) финансового обеспечения инновационного развития предприятий); индукции и дедукции, группировки и обобщения, логический метод (как основа доказательства взаимосвязи амортизационной политики и срока полезного использования объектов необоротных активов предприятия); монографический (при изложении результатов исследования).

Результаты. Установлено влияние срока полезного использования объектов хозяйственной деятельности на генерирование собственных инвестиционных ресурсов финансового обеспечения инновационного развития предприятий, что позволило разработать алгоритм определения и изменения срока полезного использования объектов необоротных активов, модифицированных и модернизированных в результате инновационного развития предприятия.

Научная новизна. Разработан алгоритм определения и изменения срока полезного использования объектов необоротных активов, модифицированных и модернизированных в результате инновационного развития предприятия, применение которого на практике будет способствовать созданию условий более полной реализации воспроизводственной функции амортизации и обеспечению ее эффективности.

Практическая значимость. Основные положения данного исследования могут быть использованы субъектами хозяйствования при определении или изменении срока полезного использования объектов необоротных активов, модифицированных и модернизированных в результате инновационного развития предприятия.

Ключевые слова: амортизация, износ, амортизационная политика, ожидаемый срок полезного использования объектов основных средств.